

of Ukrainian dialects is very relevant for dialectology. Of special interest are phrasemes of folk ceremonies in Western Podillia region.

The article presents main principles for compiling a dictionary of ceremonial phrasemics.

Key words: dialect speech, dialect, rite, phraseological unit, ceremonial phrasemics.

Отримано: 4.09.2006 р.

УДК 811.161.2'276:070

Б.О.Коваленко

Кам'янець-Подільський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЖАРГОНУ В МОВІ СУЧАСНОЇ ПРЕСИ

У статті розглядається використання жаргонізмів у мові сучасних українських газет. Показано, що вони є вагомим засобом створення мовної образності в публіцистиці. Матеріал спостережень над використанням жаргонізмів у публіцистиці свідчить також про те, що в суспільстві змінюються ставлення до жаргону: наприкінці ХХ століття він усвідомлюється як джерело особливо виразних, експресивних слів і висловів, а використання елементів жаргону на сторінках газет вносить у текст оригінальність і яскравість.

Ключові слова: арго, жаргон, сленг.

Іван Огієнко — український вчений-філолог, педагог і церковно-громадський діяч — досліджував українську мову і давнє українське письменство. Взагалі коло наукових зацікавлень митрополита Іларіона дуже широке: “Нариси з історії української мови”, “Наука про рідномовні обов’язки”, “Граматико-стилістичний словник Шевченкової мови”, “Українська граматична термінологія” — ось лише побіжний перелік його праць. Свого часу І.Огієнко писав: *“Мова — це наша національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості ... Мова — душа кожної національності, її святощі, її національний скарб ... І поки живе мова — житиме й народ, як національність. Не стане мови — не стане й національності; вона геть розпорочиться поміж дужчим народом...”* [20]. Не можна не згадати також його “Український стилістичний словник” — унікальну працю в україністиці, в якій міститься багатий матеріал із відповідними коментарями. Цінним для нас є підхід І.Огієнка до аналізу мовних явищ: *“З особливою натиском, — зауважує він, — підкреслюю, що ніде я не виступаю законодавцем моди, — скрізь я тільки об’єктивний історик того, що було і що єсть в житті нашої мови. Ніде я не осуджую ніякої форми, — бо всі вони витьвір живого життя, — я лише констатую самий факт, яким він єсть”* [19, с.8-9]. Джерелами побудови своєї праці вчений називає, зокрема, мову щоденної преси.

В умовах теперішньої лібералізації мовностилістичних норм у мові української періодики досить звичайним засобом увиразнення

стилістичної розкутості автора стало залучення в текст лексичних елементів, не кодифікованих нормативними словниками української мови. Так, досліджуваний матеріал (кінець ХХ — початок ХХІ ст.) засвідчує проникнення в мову газет жаргонізмів. Завдання нашої статті — виявити і класифікувати жаргонізми, що активно функціонують у мові газет як експресивні засоби мови, за допомогою яких забезпечується фігуральність, виразність і навіть певна стислість тексту. Матеріалом для спостережень послуговували тексти україномовних газет з орієнтацією на охоплення видань різної тематики з центральних та західних регіонів України.

Жаргонізи все частіше проникають в розмовно-побутову мову і через неї в літературну мову, зокрема в мову публіцистики. О.О.Тараненко, зокрема, зазначає: “Позначка *жарг.* характеризує одиниці, що, вживаючись у середовищі певних соціальних, професійних або вікових груп мовців для номінації специфічних понять, з криптилогічною метою чи експресивними навантаженнями, потрапляють до загальнонаціональної мови (до просторіччя, переважно міського, перебуваючи на межі з ним, до мови художньої літератури та публіцистики)” [25, с.118-119]. Наприклад: “Зловмисникам довелось змитися” (ВК, 23.01.99, с.3); “Шукали кайфу — знайшли реанімацію” (заголовок) (УМ, 23.04.99, с.14); “Як з’ясувалося згодом, дідусь жив навпроти управління пожежної охорони і *кайфував*”, коли пожежні машини із сиренами виїжджали на виклик” (УМ, 26.01.99, с.8); “Політичні *розборки*”, які в парламенті тривають постійно, часом набувають несподіваних форм” (ПВ, 11.12.99, с.3), “Маючи *блат*” нагорі, тепер саме Ніколаєнко організовує відбір кралечок на “Всесвіт” (УМ, 05.05.06, с.4).

Класифікувати жаргони можна за сферою вживання та способом утворення.

За сферою вживання виділяємо:

1) молодіжний жаргон: *стипуха* — стипендія, *хвіст* — академічна заборгованість, *підставляти* — робити комусь навмисне неприємність, *пофіг* — байдуже, все одно, наприклад: “Той, хто запропонував це місце, просто підставляє Президента” (УМ, 19.04.06, с.2), “Деякі боржники-переробники навіть змінюють назви підприємств, щоб відмежуватися від свого досить солідного *хвоста*” (УМ, 09.02.99, с.6), “Закони, Конституції” — все пофіг!” — поскаржилась на судову систему України пані Вітренко” (УМ 20.04.06, с.5);

2) професійний жаргон: *лабух* — музикант, *лабати* — грати, *конса* — консерваторія, *фанера* — фонограма, *розкрутка* — популяризація музичного гурту, виконавців, диска — жаргон музикантів, наприклад: “...останній [Богдан Кучера], як виявилось звуковий нестикування на сцені, радував глядачів піснями “під *фанеру*” (Г, 28.09.99, с.8), “Інна Цимбалюк грала в “Ігри патріотів”, подавала голос у проєкті “Шанс”. Одні називають це “розкрутка” (УМ, 05.05.06, с.23); *Сухий* — гол у ворота противника без гола у відповідь, *дев’ятка* — верхній кут воріт, *художниця* — спортсменка з художньої гімнастики, *вишка* —

вища ліга, *збірник* — член збірної команди на спортивних змаганнях, *основа* — основний склад команди — жаргон спортсменів, наприклад: “В обох матчах 18 туру “сухі” перемоги здобули господарі” (УМ, 07.12.05, с. 11), “Ріку Хахль вкидав шайбу в зону суперника потужним пострілом і... поцілів “дев’ятку” воріт Мілана Гнілічки” (УМ, 23.05.06, с.14), “Результати кількох попередніх турнірів “художниць” несподіваними не стали” (УМ, 23.05.06, с.15), “Щодо кількісного складу “вишки”, то тут змін немає” (УМ, 06.05.06, с.11), “На чемпіонат світу, який сьогодні стартує у Латвії, на знак протесту проти хронічного недофінансування хокею відмовився їхати лише один наш “збірник” (УМ, 05.05.06, с. 20), “Але і в сьогоднішнього “Дніпра” є кому, крім збірників Назаренка та Шелаєва, “повозити” суперника “один в один” (УМ, 22.10.05, с.11), “Герой матчу, який рідко потрапляв до “основи” і взагалі вже вважався невдалим придбанням “Дніпра”, спокійно скаже, що таким себе не відчуває” (УМ, 19.04.06, с.11);

3) табірний (злочинський) жаргон: *баланда* — юшка, *стукач* — донощик, *мокрушник* — убивця, *мокруха* — вбивство, *відмазати* — виправдати когось, зняти звинувачення з когось, підтримати когось, виручити, часто за допомогою грошей, *замочити* — вбити, *стирити* — украсти без дозволу, *колотися* — давати свідчення (на слідстві, суді), *кум* — оперативний працівник//начальник оперативної частини колонії, *ходка* — судимість, строк відбування покарання, *зек* — ув’язнений, *мент* — міліціонер; будь-який працівник правоохоронних структур, *опер* — оперуповноважений карного розшуку, *сексот* — зрадник, донощик, наприклад: “Отримавши від парламенту пункт “а”, прокуратура має сказати “б” і нарешті завершити цю резонансну справу судом, додавши чимало нових (за деякими даними — взагалі *мокрушних*) штрихів” (УМ, 19.02.99, с.3), “... “відмазала” від нар головного “ПІСУАРника” країни Віктора Тихонова...” (УМ, 7.03.06, с.5), “Це вже в середині 90-х років прийшла мода на реп з відвертими закликами “вбий поліцейського” чи “замочи нігера-братана” (УМ, 12.05.06, с.23), “Заарештований... почав “колотися” та розповідати про страшні плани змовників” (УМ, 3.11.05, с.2), “Сказане можна “продовжити фактами хабарництва окремих “кумів” та “хазяїв” колоній” (УМ, 23.05.06, с.10), “...у віці 21 рік уже мав дві “ходки” (УМ, 23.05.06, с.10), “Теперішній чоловік героїні (60 кг ваги і купа “зеківських” наколок) каже...” (УМ, 16.12.05, с.13), “... він (Юрій Луценко), за даними “УМ”, більше настроєний залишитися на чолі “ментів” (УМ, 17.11.05, с.4), “Тепер за кермом звичайних авто опинилися звичайні “опери” і слідчі” (УМ, 22.10.05, с.3), “Найгітулованіший сексот” (заголовок) (УМ, 6.05.06, с.9), “Це коли навіть у провінції є що *стирити*” (УМ, 22.10.05, с.12).

За способом утворення:

1) створювалися власне арготизми (*хаза* — квартира, *блат* — злочинець — злочинський жаргон, наприклад: ...розбомблена “хаза” Мілошевича...”. — УМ, 23.04.99, с.2);

2) створювалися скороченням чи перекинуттям загальноживаних слів (*відик* — відеомагнітофон, *коменда* — комендант, *училка* —

учителька, *універ* — університет, *дружбан* — товариш — молодіжний жаргон, наприклад: Через п'ять годин за місцем проживання працівники міліції затримали двох п'ятнадцятирічних киян-меломанів і їм тепер не до музики і “*відкиків*”. — ВК, 20.01.99, с.3);

3) переосмислювалися загальноновживані слова і подавалися у зниженому стилістичному значенні (*перо* — ніж, *малина* — кубло злодіїв, *кафедра* — могила, наприклад: Василь та Віталій знайшли її [Таню] на вокзалі і запропонували розділити долю огульної “*малини*”. — УМ, 20.01.99, с.9);

4) запозичення з інших мов (*бан* — вокзал (з німецької), *браслетти* — наручники (з французької), *шамати* — їсти (із циганської), *хеєра* — шайка (із єврейської), *кініш* — пошук (із єврейської), *арана заправляти* — дати фальшиві гроші (з турецької), *капати* — доносити (з польської) — злодійський жаргон, наприклад: ...взяли господаря під руки, зтягли в кутову кімнату, щоб не зчинив “*кінішу*”. — ВЖ, 22.07.99, с.4).

Соціальні жаргонізми в літературі можна вживати з почуттям міри лише як художній засіб мовної характеристики героїв твору. Вживання жаргонної лексики в авторській мові шкідливе й нічим не може бути виправдане.

Вважалося, що “*у радянському суспільстві немає соціальних умов для виникнення різних жаргонів, а якщо вони як пережиток зрідка й трапляються у окремих осіб, то такі слова не тільки не збагачують їх словника, а лише засмічують його*” [17, с.71]. Крім того, потрібно зазначити, що лише порівняно недавно почали з'являтися роботи українців, у яких робиться спроба дати об'єктивну переоцінку ролі українського жаргону в інтенсивному процесі демократизації літературної мови, визнається той факт, що розвинена сучасна мова повинна мати й розвинену арготичну сферу спілкування [1; 22; 23]. Те, що це справді так, підтверджує досвід аналізу мовного стану Англії, Німеччини, Росії, США, Франції та інших країн, де традиційне арго зараз зазнає функціональних перетворень, що сприяє динамізації та інтернаціоналізації мовних систем.

Характеризуючи мовну ситуацію в Україні кінця ХХ століття, Л.Ставицька зазначає, що в цей період стався справжній “жаргонний вибух”, особливо на шпальтах газет і журналів [22]. Якнайширше представлений на сторінках газет кримінальний жаргон. Серед елементів злодійського жаргону, які трапляються на сторінках газет, можна виділити такі, що мають уже досить тривалу традицію функціонування: *гон-стоп* “пограбування”, *зона* “виправно-трудоий заклад, тюрма”, *малина, хаза* “квартира, злодійське кубло”, *на діло (на справу)* “йти на злочин” тощо, наприклад: “Синові почуття зрозуміти можна: 27 років свого життя “відтарабанив” у *зоні*” (ВЗ, 29.01-4.02.99, с.12), “Але невже вона [Н.Вітренко] не розуміє, що, стаючи на службу навколо президентським кланам, вона вступає в світ, де правлять не закон, не мораль, а звичаї злодійської “*малини*”, в якій життя людське нічого не варте” (Звернення О.Мороза, 18.10.99. — Т, №43, Х.99, с.1), “Як священними “*на діло*” ходили” (УМ, 05.05.99, с.11), “Споку-

сився ними [грішми] близький знайомий Тетяни з двома покликаними на “справу” подільниками” (УМ, 29.04.99, с.8) та ін., так і нові, пов’язані з організованою злочинністю: *дах* ‘прикриття’, *кілер* ‘убивця’ та ін., наприклад: “Позавчора було розглянуто черговий епізод — звірства *кілера* 19 лютого 1996 року в селищі Олевськ Житомирської області, де він укоротив віку родині Дубчаків” (УМ, 21.01.99, с.3), “Найдешевші *кілери* — сільські” (заголовок) (УМ, 12.05.99, с.9). Елементи кримінального жаргону наприкінці ХХ ст. є одним із потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики у мові газет, хоч арготизми, на думку деяких мовознавців, були приречені на вимирання [10, с.166]. Активне вживання слів і висловів кримінального жаргону у загальноживаній мові розпочалося з кінця 80-х років, коли актуальною стала тема висвітлення життя політв’язнів 30-х — 50-х років. Тому на початку 90-х зрозумілим є вживання елементів тюремного і табірної жаргонів у мові художньої літератури та публіцистики. Пізніше факт масового вживання слів кримінального жаргону став прямим відображенням розгулу злочинності в країні. У кримінальних звітах засобів масової інформації в 90-х роках звичайним явищем є такі одиниці, як *авторитет* ‘злочинний лідер’, *беспредел* ‘розгул злочинності’, *ботати* ‘говорити злодійським жаргоном’, *браток* ‘член угруповання рекетирів або інших кримінальних структур’, *братва*, *братки* ‘угруповання рекетирів або інших кримінальних структур’, *вишка* ‘виняткова міра покарання, розстріл, в законі ‘злочинець, який дотримується кримінального закону’, *забити стрілу* ‘призначити зустріч’, *западло* ‘погано’, *зона* ‘місце ув’язнення’, *манси* ‘обман, брехня’, *мент* ‘міліціонер’, *лажа* ‘обман’, *мокрушник* ‘убивця’, *мокруха* ‘вбивство’, *общак* ‘спільний фінансовий фонд’, *пахан* ‘лідер злодійського угруповання’, *підлянка* ‘підлість’, *понтерство* ‘хвастощі’, “*по поняттям*” ‘дотримуючись законів злодійського світу’, *розборки* (розбірки) ‘з’ясування стосунків’, *розколоти* ‘примусити кого-небудь зізнатися в чомусь’, *туфта* ‘фальсифікація’, *фуфлу* ‘свідома брехня’, *ходка* ‘ув’язнення’, *шмон* ‘обшук’ тощо. Наприклад: “...тобто з тим бандитським “*беспределом*”, що панував у Криму наприкінці 80-х та на початку 90-х, покінчено” (УМ, 17.02.99, с.2), “У жовтні 1997 року до “*братків*” приєднався 30-річний С.Лавренко ...” (ВК, 28.01.99, с.3), “А ми тую “*братву*” повиводимо” (УМ, 29.04.99, с.5), “*Братків* “зняли” з гелікоптера” (заголовок) (УМ, 22.01.99, с.2), “Юнак прямо зі службового кабінету “*забив стрілу*”” (УМ, 10.02.99, с.9), “Столиця — «*в законі*» (заголовок — стаття про підписання Президентом Л.Кучмою Закону “Про столицю України — місто-герой Київ”) (ВК, 29.01.99, с.1), “Тепер згряя школярів-злочинців з великого райцентру гуляє на волі, хоча за ними плаче “*зона*”” (УМ, 10.02.99, с.1), “*Круті менти* одразу ж узяли “біка за роги”: вони повідомили, що стосовно підприємниці порушено карну справу” (УМ, 22.04.99, с.9); “Тепер карну справу порушено стосовно “*ментів*” (УМ, 22.04.99, с.9); “*Менти*” залишилися позаду” (заголовок) (УМ, 21.05.99, с.5); “Останні погодні “*манси*” продемонстрували, що Україна таки дійсно — країна контрастів” (УМ, 02.02.99, с.1), “Отримавши від парламенту пункт “а”, прокуратура має сказати “б” і нарешті завершити цю резонансну справу

судом, додавши чимало нових (за деякими даними і взагалі *мокрушних*) штрихів” (УМ, 19.02.99, с.3), “Виборчими технологіями назвали те, що на жаргоні іменується “*підлянкою*” (Т, №46, 11.99, с.2), “Хто ближче стикався з Лазаренком, той знає ціну *понтерства* та показної впевненості” (УМ, 19.02.99, с.3), “...навіть втаємничені історики, філософи та літературознавці, здатні розбирати Парамонова “*по поняттям*”, позбавлені можливості друкуватися...” (УМ, 22.04.99, с.13), “Політичні “*розборки*”, які в парламенті тривають постійно, часом набувають несподіваних форм” (ПВ, 11.12.99, с.3), “Уже був випадок, коли членом фонду намагався стати хтось із бандитського угруповання, — його швидко “*розкололи*” (УМ, 09.02.99, с.10), “...більшість із них уже мали по кілька “*ходок*” за колючий дріт” (УМ, 03.02.99, с.9), “А там [дома] — непроханий гість “*шмон*” влаштував” (УМ, 27.01.99, с.11).

Елементи жаргону злочинців, що трапляються в мові сучасної періодики, як правило, запозичені з російської мови. Інтенсивне вивчення арготизмів розпочалося в Росії в середині XIX ст. і особливо в 20-х — 30-х роках XX століття. Дослідження арготизмів цього періоду пов’язані з іменами В.І.Даля, С.В.Максимова, І.О.Бодуена де Куртене, Б.О.Ларіна, В.М.Жирмунського тощо. Але, як зазначає В.М.Мокиєнко, “для вивчення російського жаргону, який зараз активізувався не тільки в мовленні, але й у засобах масової інформації, дослідження українського арго можуть дати немало цінного” [18, с.365]. Далі дослідник наголошує на тому, що існує “певна спрямованість засвоєння арготизмів: з Заходу — на Схід, з України (Польщі, Німеччини) — в Росію. Відповідно, роль українців у російському жаргонному лексиконі важко переоцінити” [18, с.367]. До цієї ж думки схиляється і Л.Ставицька: “Українські слова активно проникали в російськомовний блатняк. Наприклад, *базлать* “скандалити”, споріднене з *базкати*; *шмотки* — зі *шматтям*” [22, с.7], а також “*куняти* ‘дрімати’ — *кунеть* ‘спати’; *шкана* ‘стара баба’ — *шкана* ‘крупная, дородная жінчина’ [18, с.366-367] тощо. Українські жаргони та арго досліджували О.Горбач [2-9] та Й.О.Дзендзельський [11-16]. Але, на жаль, жаргонна та арготична лексика української мови залишається й досі маловивченою.

Наведемо приклади арготизмів — як слів, так і усталених висловів, які активно побутують у мові сучасної української публіцистики. Ось лише деякі фразеологічні арготизми, які перейшли в шар розмовно-літературної лексики: *дати дуба* ‘вмерти’ [Горбач 63, с.142] → фразеологічний арготизм вояків царської армії — *дати дуба* ‘померти чи загинути’ [ФСУМ, I, с.221], наприклад: “Поки їхала “швидка”, чоловік *дав дуба* (найвірогідніше через переохолодження) прямо під баками для сміття” (Ф, 03.02.97, с.3); *кловати носом* ‘дрімати’ [Горбач 63а, с.201] → вулично-тюремний арготизм — *кловати носом* ‘дрімати, засипати сидячи, час від часу опускаючи на мить голову’ [ФСУМ, I, с.382], наприклад: “Замість того, щоб приймати закони, депутати прямо у сесійній залі *клюють носом*” (ПВ, 15.06.99, с.2); *дати драпака* ‘тікати’ [Горбач 66, с.32] → арготизм українських школярів — *дати драпака* ‘швидко тікати, бігти’ [ФСУМ, I, с.205], наприклад: “Слушна нагода невдовзі підштовхнула до крадіжки: якимось Надю Сергій удома не застав і удвох з її дідом влаштувався біля телевізора. Коли

той вийшов, спритно привласнив гроші і дав *драпака*” (Ф, 02.03.98, с.3); *дати хropaка* ‘спати’ [Горбач 63, с.142] → арготизм вояків царської армії — *дати хropaка* ‘міцно, з хropінням спати’ (ФСУМ, I, с.213), наприклад: “Деякі депутати обласної ради думають, що у сесійній залі можна спокійнісінько дати хropaка” (Пн, 11.04.97, с.3).

У мові газет немало елементів арго кримінальних злочинців, запозичених з інших жаргонів. Так, слово *понт*, яке спочатку вживалося у картярському жаргоні в значенні ‘визначена висота ставки’ (з *франц.* point) [Горбач 60, с.9], пізніше відоме як східноукраїнське сленгове ‘чванливість’. Фразеологізм *бити понт* — ‘красти з помешкань і передпокоїв’ зафіксовано у правопорушників східних областей України перед першою світовою війною [Горбач 74, с.15]. У російській мові слово *понт* набуло таких значень: 1) умови, обставини, які створює помічник кишенькового злодія з метою полегшення крадіжки; 2) натовп; 3) обман, хитрість, виверт; видимість будь-чого. (фразеологізми: *гнилий понт* ‘відверта брехня’; *крутити понт* ‘брехати, обманювати’; *брати на понт* кого ‘діяти по відношенню до когось за допомогою обману, хитроців’); 4) напускний вигляд, удаваність; 5) зухвала, самовпевнена поведінка; гонор, величний вигляд; 6) користь; перевага; прибуток; 7) жертва шулера; 8) душевне хвилювання [БСЖ, с.459]. За нашими спостереженнями, слово *понт* і похідні від нього використовуються в мові преси і частіше виступають у значенні ‘чванство, погорда’, наприклад: “Восени ж у Південну Корею відбували без усіляких надмірностей, і раптом — з таким “*понтом*” (УМ, 19.01.99, с.8), “Кличко вибиває “*понтти*” за півтора раунда (заголовок)” (УМ, 30.06.99, с.14). СУМ цього слова не фіксує.

Слово *блат* (‘злодійський жаргон’, звідси і *блатна музика* [ЭСРЯ, I, с.172]), яке в кримінальному арго означало ‘злочин, шахрайство’ [БСЖ, с.64], у загальноновживаній мові функціонує з іншим значенням: ‘знайомство, зв’язки і т.ін., що використовуються в особистих інтересах’ [СРЯ, с.44]. СУМ подає його з ремаркою “фамільярне” [СУМ, I, с.196], у мові сучасної української публіцистики воно, як і похідний від нього прикметник *блатний*, не рідкість, наприклад: “До школи — по *блату*” (заголовок) (ПВ, 28.10.99, с.2), “У справі Лазаренка він, *по-блатному*, не паровоз” (УМ, 20.02.99, с.2).

Зустрічається в мові газет і слово виразно російського походження *кореш*, наприклад: “Зібралися *кореша* і вирішили навідатися до самотньої бабці” (Ф, 13.04.1997, с.3). Тлумачні словники російської мови подають його під ремаркою “*прост.*” [СРЯ, с.240]. Арготизм *корешок* вживався і українськими вояками Червоної Армії в значенні ‘товариш’. Етимологію його Горбач О. виводить від слова *корінь* — ‘дишловий кінь у трійній запрязі’ [Горбач 63, с.152].

Широко вживається у публіцистиці слово *штана*, наприклад: “Захищали монастирські володіння доводиться часом не тільки від п’яної *штани*” (УМ, 04.02.99, с.9), “Це й закономірно: з командою нинішнього Президента не можуть співпрацювати справжні професіонали — під неї лягає всяка псевдожурналістська *штана*” (Т, №43.10.99, с.3). Як арготизм воно відоме ще з кінця XIX ст. Так називали основну стандартну тюремну масу [21, с.461]. У М.Фасмера *штана* ознає

‘бродяга’ [ЭСРЯ, IV, с.470]. О.Горбач зазначав, що перед Першою світовою війною військово-тюремний арготизм *штана* вживався у значенні ‘прости в’язні’ [Горбач 74, с.27]. У кінці 30-х років цей арготизм побутує в мові школярів у значенні ‘банда, шайка’ [Горбач 66, с.29]. Приблизно таке ж значення має це слово в табірному жаргоні ‘хулігани, дрібні злочинці’ [Росси Жак, с.461], а також у тлумачному словнику російської мови [СРЯ, с.734]. Сьогодні, за нашими спостереженнями, слово *штана* означає ‘хулігани, дрібні злочинці’ і ширше — ‘гурт підлітків, що займаються чимось поганим, недозволеним’, але СУМ його не фіксує.

Не рідкість на сторінках газет й елементи інших жаргонів. Підтвердимо сказане прикладами з газет досліджуваного періоду:

- елементи жаргону п’яниць і безпритульних (помітну кількість серед них становлять одиниці з явними ознаками русизмів): *алкаш*, *забулдига* “алкоголік, п’яниця” (наприклад: “Наш дом — Россия”, зовсім не бомжуючі під мостом *забулдиги* “з сокирами”, а мільйони (мільйони!) найчесніших, сумлінних і розумних людей, позбавлених можливості працювати або отримувати плату за роботу”. — Т, №3.1.99, с.3); *бодун* “похмілля”; *бухати*, *кырати*, *квасити*, *хильнути* “п’йти, випивати алкогольні напої” (наприклад: “Туристи, підігріті тайськими коктейлями, а також привезеним із собою за десять тисяч кілометрів і розлитим під низьким тайським столиком “Гетьманом”, *побухали* на славу...”. — УМ, 30.01.99, с.7, “Добре *хильнувши* оковитої, він (зłodий) пробрався у літню кухню 69-річної Н., але до кінця справу не довів”. — Пн, 02.09.98, с.3); *побухайлівка* “п’янка” (наприклад: “*Побухайлівка* закінчується зазвичай далеко ка північ...”. — УМ, 21.04.99, с.1); *підзарядитися* “спожити алкогольних напоїв” (наприклад: “Перед цим завітав із матір’ю та колегами в аеропортівську кав’ярню. Трохи *підзарядився* і пішов до літака”. — ВЗ, 29.01-04.02.99, с.12); *вирубитися* “сильно сп’янівши, перестати адекватно сприймати дійсність” (наприклад: “...він сильно напився і повністю *вирубився*”. — ВЗ, 22.01-28.01.99, с.11); *кайф*, *кыр* “алкоголь”; *бухло*, *випивон* “випивка” (наприклад: Галина Шестопалова: “У всякій поважній фірмі, чи організації приблизно тричі на тиждень влаштовується *випивон*”. — УМ, 21.04.99, с.16); *конина* “коньяк”; *чорнило* “червоне вино”; *сухар* “сухе вино” (наприклад: “...в Ракетному знайшли ще 75 пляшок готової продукції, 40 літрів *сухаря* в каністрах, 200 етикеток”. — УМ, 05.01.99, с.8); *медведик* “медвитверезник” (наприклад: “*Медведик*” зустрічає нового господаря” (заголовок). — Ф, 12.07.99, с.2);

- елементи жаргону музикантів: *лабух* “музикант”, *лабати* “грати на музичному інструменті”, *конса* “консерваторія”, *соляки* “концерт з багатьма виконавцями” (наприклад: “Таку жанрову *солянку* не завжди зустрінеш навіть на оглядах художньої самодіяльності”. — УК, 19.10.98, с.8), *фанера* “фонограма” (наприклад: “І треба ж такому трапитись, щоб під час виступу Юрка Юрченка заспівала ... Ані Лорак. А ще, кажуть, *фанера* не підводить”. — УМ, 26.01.99, с.13, “...останній [Богдан Кучера], як виявили звукові нестикування на сцені, радував глядачів піснями *під фанеру*”. — Г, 28.09.99, с.8);

- елементи армійського жаргону: *дембель* “демобілізація”, *дід* “солдат, що закінчує службу” (наприклад: “*Дід*” помер напередодні *дембеля*”. — УМ, 14.01.99, с.2, “*Дід*” із простреленою наскрізь головою ще живе” (заголовок). — УМ, 12.01.99, с.2), *дідивщина* “деспотичне ставлення солдатів, що закінчують службу, до новачків” (наприклад: “*Дідивщина*” російської влади знову примусила світ згадати, що у мом що країну “не понять”: учора Борис Єльцин відправив у відставку Євгена Примакова з усім його урядом”. — УМ, 13.05.99, с.1), *збройка* “кімната для зберігання зброї” (наприклад: “По дорозі у “*збройку*” він зустрів солдата, вочевидь “*діда*”. — УМ, 12.01.99, с.2), *кирзаки* “кирзові чоботи” (наприклад: “Справді, солдатські онучі, “*кирзаки*” та намети з “НЗ” — не дуже ходовий товар”. — УМ, 04.02.99, с.4), *муха* “протитанкова граната одноразового використання, що пробиває товстелезну броню” (наприклад: “Саме в той момент по “крутому” авто й випустили надокучливу “*муху*». — УМ, 27.01.99, с.11), *салага* “солдат першого року служби”, *старлей* “старший лейтенант” (“Крутий “*дід*”, вочевидь, вважаючи, що *старлей* його просто лякає, відповів на це приблизно так: “Ану, спробуй вистріли”. — УМ, 12.01.99, с.2);

- елементи жаргону наркоманів: *колеса* “таблетки”, *ломка* “наркотичне голодування” (наприклад: “...саме після *ломки* виникають рецидиви”. — ВК, 22.01.99, с.8), *нарик* “наркоман” (наприклад: “В лівому кутку сидить купка синіх “*нариків*” під “*кайфом*”...”. — УМ, 24.04.99, с.8); *наркота* “збірне до *наркотик*”, *травка* “гашиш” (наприклад: “Провітрити обкурені *травкою* “точки” відпочинку молоді обіцяв ще попередній міський голова Богдан Борович, однак “*наркота*” і нині там”. — УМ, 09.02.99, с.9), *ширка* “саморобний наркотик, який отримують з головок маку” (наприклад: “Все це “бадилля”, як пояснив господар, він скуповував по селах у приміській зоні, потім варив “*ширку*” і обмінював черговий шприц з “дозою” на продукти, бо, мовляв, не було чим харчуватися”. — ВК, 13.01.99, с.2);

- елементи жаргону спортсменів: *вишка* “вища ліга” (наприклад: “Також з упевненістю можна сказати що “*вишку*” залишать СК “Миколаїв” та “Прикарпаття”. — УМ, 18.05.99, с.14), *гірничник* “жовта картка” (наприклад: “Друга половина змінила малюнок гри: хорвати *фоліли*, і польські судді діставали один “*гірничник*” за другим ...”. — УМ, 05.02.99, с.15), *дев'ятка* “верхній кут воріт” (наприклад: “Після кутового вони так спішно виносили м'яч із свого карного поля, що він потрапив у спину свого ж гравця і влетів у “*дев'ятку*””. — ПВ, 27.11.99, с.3), *дихалка* “дихальні шляхи, легені” (наприклад: “Марафон на телевізійній дистанції. Головне, щоб “*дихалки*” вистачило”. — УМ, 21.05.99, с.5), *рамка* “ворота” (наприклад: “...три заміни вже було зроблено, а забрати Тольдо й поставити в “*рамку*” польового гравця було б повним безглуздом”. — УМ, 04.07.2000, с.14), *свічка* “вертикально вдарений м'яч”, *фізуха* “фізична підготовка спортсмена”;

- елементи з жаргону сексуальних меншин: *гей*, *голубий* “гомосексуаліст” (наприклад: “Вбивство веселого *гея*” (заголовок). — УМ, 11.02.99, с.10), *рожеве кохання* “кохання між жінкою і жінкою” (наприклад: “Дехто намагався навіть романтизувати його [вбивство],

натякаючи на якісь особливі, “нетрадиційні” взаємини вбивці та її жертви, подаючи тему нерозділеного “рожевого” кохання тощо”. — УМ, 23.02.99, с.8);

- елементи жаргону автомобілістів: *запаска* “запасне колесо” (наприклад: “Я щоразу співчуваю водію за його пекельну роботу, бо йому доводиться копирсатися то в двигуні, то *запаску* міняти, то ще щось ремонтувати”. — УМ, 03.02.99, с.9), *калим* “гроші”, *колеса* “автомобіль” (наприклад: “На відібраному в такий жадливий спосіб “Фіати” вирушили в Донецьк, де поміняли престижні *колеса* на легковик із доплатою”. — УМ, 23.02.99, с.9), *лівий* “побічний, незаконний” (наприклад: “...жоден автобусний рейс у Грецію з колишнього Союзу не обходиться без *лівих* пасажирів”. — ВЗ, 15.01-21.01.99, с.9);

- елементи міліційного жаргону: *бомж* “безпритульний” (наприклад: “Хто не зустрічав брудних, обірваних маленьких *бомжів*? Вештаючись вулицями міста у сподіванні знайти їжу, вони позбавлені турботи не лише власних батьків, а й суспільства”. — ВК, 16.01.99, с.1); *браслети* “наручники” (“...на руках злочинця клацнули *браслети*”. — УМ, 05.05.99, с.9), “Тільки-но “правоохоронці” отримали “зелені”, на їхніх руках замкнулися *браслети*”. — УМ, 22.04.99, с.9); *зек* “ув’язнений” (наприклад: “Черговий помічник начальника колонії переконаний: “швидка” в цей час могла б допомогти вагітній жінці, а тут якийсь *зек* помирає” (УМ, 20.05.99, с.10);

- елементи молодіжного жаргону: *амбал* “здорова, фізично міцна людина” (наприклад: “Ще кілька років тому власники мобільних телефонів асоціювались у нас з *амбалами* у бордових піджаках з тугими гаманцями”. — ВК, 13.01.99, с.3); *бабки* “гроші” (наприклад: “Минув час — можна підбити *бабки*”. — УМ, 26.01.99, с.7); *бакси* “долари” (наприклад: “Бізнесмени почали відгукуватися, виділяючи певну кількість *баксів*” і розбірливо розписуючись у підставлених під ручки із золотими перами відомостях”. — ПВ, 20.11.98, с.2); *за бугром* “за кордоном”; *випендрюватися* “намагатися звернути на себе увагу”; *відстебнути, відстібнути* “дати гроші, заплатити комусь” (наприклад: “На поточний рік для такого необхідного будівництва Українська держава має *відстібнути* 20 мільйонів гривень, а три з них перепаде Черкасам”. — УМ, 26.01.99, с.2, “Услід за марками підприємствам доведеться чималу суму *відстібати*” і за касові ордери”. — ВЗ, 05.03-11.03.99, с.1); *кайф* “задоволення, насолода” (наприклад: “...сморбнувши від літнього відпочинку не лише очікуваний *кайф*”, а й решту “принад” перенаселених курортних зон...”. — УМ, 14.01.99, с.14, “...хлопець вчинив криваву екзекуцію під легким алкогольним *кайфом*”. — УМ, 21.04.99, с.9); *кайфово, кльово* “дуже добре”; *канати* “намагатися бути схожим на когось” (наприклад: “...один із групи “стильно” одягався, тобто натягував на себе чоботи, шапку-вуханку, якусь потерту одєжину, щоб *канати* під звичайнісінького сільського дядька”. — УМ, 28.04.99, с.9); *крутий* “надзвичайний, крайній у вияві своїх ознак, властивостей” (наприклад: “... *крутою*” цивілізацією, яка має свою історію, літературу...”. — УМ, 20.05.99, с.10); “Є апарат *крутіший* від самогонного” (заголовок). — УМ, 22.04.99, с.2);

лажа “будь-що низької якості” (наприклад: “...українська публіка з маніакальною впертістю купується на чергову рекламу чергового московського театрального проекту, щоб потім з місяць захоплено розповідати родичам і знайомим, яка то була *лажа*”. — УМ, 09.02.99, с.12); *наліво* “незаконно, на сторону, на стороні, використовуючи службові можливості з корисливою метою” (наприклад: “У Дніпропетровську майже два місяці працював *наліво*” пункт з обміну валюти ...”. — УМ, 20.04.99, с.9); *напряг* “напруження, зусилля” (наприклад: “Але більш-менш підготовленому глядачеві відомо, що будь-який комікс — це, як правило, максимально, до абсурду спрощений сюжет, котрий не вимагає жодної роботи думки, жодних емоційних *напрягів*”. — УМ, 09.02.99, с.12); *прикол*, *прикольний* “смішний” (наприклад: “Він [секс] іноді буває *прикольним*, фаховим, романтичним, іноді — аби відбутися номер”. — УМ, 23.01.99, с.7); *стильно*, *супер* “добре, гарно”, *суперовий* “дуже хороший” (наприклад: “...один із групи “*стильно*” одягався...”. — УМ, 28.04.99, с.9), “...*суперові* хореографічні композиції...”. — УМ, 09.02.99, с.12); *предки* “батьки” (наприклад: “Воно ще більше відчужує дітей від “*предків*”, бо найбільше молодь потребує впевненості в тому, що може довіряти старшим та покладатися на них”. — УМ, 20.02.99, с.1); *прикид* “одяг, манера одягатись”; *тусівка* або частіше *тусовка* “місце збору, спілкування” (наприклад: “Чи вдасться нашим вдало скористатися цією “*тусовкою*” світової фінансової та політичної еліти?”. — УМ, 29.01.99, с.1); *центровий* “гарний, авторитетний”; *чувак*, *чувачок* “хлопець”, *на шару* “задарма” (наприклад: “Так не пропадати ж добру заробленому “*на шару*”. — ВЗ, 01.01-07.01.99, с.11), “А в самій обителі ченці організували прийом для місцевих молодих вітрогонів, які любили гуляти “*на шару*”. — УМ, 27.04.99, с.16); *хеїст* “академічна заборгованість” (наприклад: “Депутати, як студенти: пішли на канікули з “*хвостами*» (заголовок). — ВЗ, 08.01-14.01.99, с.3) тощо. Як бачимо, молодіжний жаргон — це продукт урбанізації, що містить у собі чимало запозичень (зокрема з російської та англійської мов), характеризується експресивністю і вільно функціонує у мові газет.

Як показують наведені приклади, жаргонізми вільно вживаються в мові сучасної української публіцистики.

Отже, матеріал спостережень над використанням жаргонізмів у публіцистиці свідчить про те, що в суспільстві змінюються ставлення до жаргону: наприкінці ХХ століття він усвідомлюється як джерело особливо виразних, експресивних слів і висловів.

Умовні скорочення

Умовні скорочення назв газет

ВЖ — Вільне життя (Тернопіль), **ВЗ** — Високий замок (Львів), **ВК** — Вечірній Київ (Київ), **Г** — Галичина (Івано-Франківськ), **ПВ** — Подільські вісті (Хмельницький), **Пн** — Подолянин (Кам'янець-Подільський), **Т** — Товариш (Київ), **УК** — Урядовий кур'єр (Київ), **УМ** — Україна молода (Київ), **УС** — Українське слово (Київ), **Ф** — Фортеця (Кам'янець-Подільський).

Умовні скорочення інших джерел

- БСЖ** — *Мокиєнко В.М., Никитина Т.Г.* Большой словарь русского жаргона. 25000 слов и 7000 устойчивых сочетаний. — Спб.: “Норинт”, 2000. — 720 с.
- Горбач 60** — *Горбач О.* Лексика наших картярів і шахістів // Вільне слово. — Торонто, 1960. — С.2-15.
- Горбач 63** — *Горбач О.* Арго українських вояків // НЗУВУ. — Мюнхен, 1963. — Ч.7. — С.138-173.
- Горбач 63а** — *Горбач О.* Вулично-тюремні арготизми у Франковій прозі // ЗНТШ. — Нью-Йорк, 1963. — С.197-206.
- Горбач 66** — *Горбач О.* Арго українських школярів та студентів // НЗУВУ. — Мюнхен, 1966. — С.3-55.
- Горбач 74** — *Горбач О.* Правопорушницькі східньоукраїнські арготизми в дотичних словниках і в літературі перед 1-ю світовою війною // НЗУВУ. — Мюнхен, 1974. — Т.8. — С.14-28.
- Росси Жак** — *Росси Жак.* Справочник по ГУЛАГу: В 2 ч. — 2-е изд. — М.: Просвет, 1991. — Ч.1. — 263 с., Ч.2. — 282 с.
- СРЯ** — *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю.Шведовой. — 19-е изд., испр. — М.: Рус. яз., 1987. — 750 с.
- СУМ** — *Словник української мови / За заг. ред. І.К.Білодіда.* — Т.І-ХІ. — К.: Наук. думка, 1970-1980.
- УСЖЛ** — *Ставицька Л.* Український жаргон. Словник. — К.: Критика, 2005. — 496 с.
- ФСУМ** — *Фразеологічний словник української мови / Уклад. В.М.Білоноженко та ін.* — К.: Наук. думка, 1993. — Кн. І. — 530 с. — Кн. ІІ. — 984 с.
- ЭСРЯ** — *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка. Т.І-IV: пер. с нем. и доп. О.Н.Трубачёва / Под ред. и с предисл. Б.А.Ларина. — 2-е изд., стер. — М.: Прогресс, 1986-1987.

Список використаних джерел:

1. *Березовенко А.* Посттоталітарна динаміка і перспективи української мови // Про український правопис і проблеми мови. — Нью-Йорк-Львів, 1997. — С.115-119.
2. *Горбач О.* Арго українських вояків // НЗУВУ. — Мюнхен, 1963. — Ч.7. — С.138-173.
3. *Горбач О.* Арго українських лірників // НЗУВУ. — Мюнхен, 1957. — Ч.1. — С.5-44.
4. *Горбач О.* Арго українських школярів та студентів // НЗУВУ. — Мюнхен, 1966. — С.3-55.
5. *Горбач О.* Арго чернігівських прошарків і лірників: матеріали до української діалектології // НЗУВУ. — Мюнхен, 1974. — Вип.4. — С.1-14.
6. *Горбач О.* Вулично-тюремні арготизми у Франковій прозі // ЗНТШ. — Нью-Йорк, 1963. — Т. 177. — С.197-206.
7. *Горбач О.* Лексика наших картярів і шахістів // Вільне слово. — Торонто, 1960. — С.2-15.
8. *Горбач О.* Львівські проступницько-тюремні арготизми (до 1930-х років) // НЗУВУ. — Мюнхен, 1983. — Т. X. — С.296-326.
9. *Горбач О.* Правопорушницькі східньоукраїнські арготизми в дотичних словниках і в літературі перед 1-ю світовою війною // НЗУВУ. — Мюнхен, 1974. — Т.8. — С.14-28.

10. Григорьев В.П. Современное просторечие и жаргоны // Книга о русском языке. — М.: Знание, 1969. — С. 159-173.
11. Дзендзелівський Й.О. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання. Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — 520 с.
12. Дзендзелівський Й.О. Арго волинських лірників // Йосип Дзендзелівський. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання. Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — С.310-349.
13. Дзендзелівський Й.О. Арго нововижівських кожухарів на Волині // Йосип Дзендзелівський. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання. Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — С.245-285.
14. Дзендзелівський Й.О. Про арго спиських дротарів // Йосип Дзендзелівський. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання. Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — С.307-309.
15. Дзендзелівський Й.О. Про арго українських ремісників (Колківське арго на Волині) // Йосип Дзендзелівський. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання. Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — С.286-306.
16. Дзендзелівський Й.О. Український бурсацько-семінарський жаргон середини XIX ст. На матеріалах повісті "Люборацькі" А.Свидницького // Йосип Дзендзелівський. Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць / Наукове видання Українознавча бібліотека НТШ. Число 6. — Львів, 1996. — С.353-359.
17. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. — К.: Вища шк., 1972. — 401 с.
18. Мокиєнко В.М. Українські джерела російського жаргону // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. Випуск 4. Українське і слов'янське мовознавство. Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзендзелівського. — Ужгород, 2001. — С.365-378.
19. Огієнко І. Український стилістичний словник: Підручна книжка для вивчення української мови / Інститут дослідів Волині. — 2 вид. — Вінніпег, 1978. — 496 с.
20. Огієнко І.І. Українська культура. — К., 1991. — С.240-241.
21. Росси Жак. Справочник по ГУЛАГу: В 2 ч. — 2-е изд. — М.: Просвет, 1991. — Ч.1. — 263 с., Ч.2. — 282 с.
22. Ставицька Л. "Блатна музика" української мови // День. — 1999 р. — №48 (585).
23. Ставицька Л. Кровозмісне дитя двомовності // Критика. — Число 10 (48). — Жовтень 2001. — С.20.
24. Ставицька Л. Український жаргон. Словник. — К.: Критика, 2005. — 496 с.
25. Тараненко О.О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника). — Київ-Кам'янець-Подільський, 1996. — 171 с.

The use of slang words in the language of modern Ukrainian newspapers is considered in this article. The words are powerful means of creation language figurativeness in publicistic writing. The observation of use of slang in publicistic writing testifies also to the fact that the attitude to slang is being changed in the society: at the end of the XX-th century it is realized as a source of particularly expressive words and expressions and the use of slang in newspapers brings to the text originality and brightness.

Key words: argot, jargon, slang

Отримано: 4.09.2006 р.